

פתח דבר - מה בתכנית

חינוך לשוני: עברית - שפה, ספרות ותרבות, תשס"ג

במהלך מאה השנים האחרונות הצליחו דוברי העברית להחיותה ולהפוך אותה לשפה נושמת ומתפתחת כמו כל שפות הדיבור הפעילות בעולם.

העברית הישראלית בנויה על מאגר תרבותי היסטורי רחב של העברית הכתובה לדורותיה, במהלך אלפיים שנים ויותר. העברית הישראלית היא שפה עשירה וגמישה, המעמידה מגוון רחב של אמצעים לשוניים. מגוון זה משמש את הדוברים כדי להבחין בין שפה דבורה לכתובה, בין שפה פורמלית לבלתי פורמלית, בין מטרת תקשורתיות שונות ועוד.

החינוך הלשוני בעברית נועד לחזק את תפקידה של העברית כמכנה תרבותי משותף תוך טיפוח התשתית הלשונית-תרבותית של הלומדים ופיתוח רגישות לשונית-חברתית.

החינוך הלשוני הוא אחד התחומים שזכו לתשומת לב רבה במיוחד במחקר ובעשייה החינוכיים בשנים האחרונות. תכנית הלימודים החדשה מתבססת על המחקר, על העשייה ועל תכניות הלימודים הקודמות בתחום.

אחת המשימות שעמדו בפני הכותבים הייתה התאמת התכנית לנמענים שונים: מורים מומחים בתחום, מורים חדשים, מפקחים, מנהלים ומדריכים שמבקשים לתכנן או להכניס שינויים בתחום זה בבתי הספר. לחלקם תהיה התכנית אישור לדרך פעולתם, לאחרים היא תהיה חידוש המצריך תיווך ואתגר להתעדכנות.

תכנית הלימודים לבית הספר היסודי חינוך לשוני: עברית - שפה, ספרות ותרבות מתייחסת לשפה כאמצעי תקשורת בהקשר החברתי-תרבותי שבו חיים ופועלים דובריה.

התכנית היא ציר מרכזי של העשייה בבית הספר היות שכושרי ההבנה וההבעה הלשוניים משמשים את הלומדים בכל תחומי הדעת הנלמדים.

התכנית מיועדת לטפח דוברים, קוראים וכותבים פעילים וביקורתיים, שיגדלו להיות אזרחים המודעים לכוחה של המילה ובני אדם הרואים בשפה אמצעי ביטוי מרכזי לזהות אישית ייחודית.

התכנית מציגה את הנחות היסוד של תחום החינוך הלשוני ואת המטרות הנגזרות מהנחות אלה. התכנית מתארת את הסביבה המיטבית למימוש המטרות תוך התייחסות לתפקיד המורים ולאחריות התלמידים בתהליך ההוראה והלמידה.

בתכנית מגוון טקסטים שתלמידים פוגשים בבית הספר היסודי ואת פריטי הידע הלשוני הנחוצים לעיסוק בטקסטים הללו בסיטואציות של האזנה ודיבור, קריאה וכתובה בשפה הכתובה והדבורה.

מתוך תפיסה תרבותית של השפה, הוקצה מקום מיוחד ליצירות ספרות ולטקסטים מהמקורות היהודיים, המהווים חלק בלתי נפרד מהחינוך הלשוני.

בתכנית פרק המציג את ההישגים הנדרשים בחינוך הלשוני. הישגים אלה קובעים מה שתלמיד ידע ויהיה מסוגל לעשות בתחום השפה בעקבות ההתנסות והלימוד בשלבים השונים של בית הספר היסודי, וכל תכנון לימודים בית ספרי ייעשה בזיקה אליהם.

התכנית כולה אינה עוסקת בראשית הקריאה ובעקרונות המנחים את רכישתה, אלא בתפקוד האורייני הכולל, בכתב ובעל פה, במשך כל שנות הלימוד בבית הספר היסודי.

הפרק "הישגים נדרשים בחינוך הלשוני" מתייחס לתפקוד האורייני המצופה מתלמידים מסוף כיתה ב' עד סוף כיתה ו'.

התכנית נכתבה כמצע רעיוני וכמאגר של תכנים, פעילויות ומיומנויות שניתן לבנות ממנו תכנית בית ספרית בהתאם ל"אני מאמין" הבית ספרי, להדגשים שנבחרו, לאוכלוסיית המורים והתלמידים ולקהילה שבית הספר משרת. לשם כך היא מציעה גם עקרונות לתכנון בית ספרי ומביאה כמה יישומים לדוגמה.

בתכנון הבית ספרי אפשר להיעזר בפריטי הביבליוגרפיה שבתכנית, המשקפים את המחקר והעשייה בתחום בשנים האחרונות.

תכנית זו מתפרסמת במהדורה ראשונה מתוך תפיסה כי כל תכנית ראוי שתהיה קשובה לצרכים ותתעדכן מעת לעת. עם פרסומה, תועלה התכנית לאתר האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים של משרד החינוך, וכך יתאפשר ערוץ פתוח לתגובות, להבהרות ולהצגת דוגמאות.

פריסת התכנית

מבוא

הלשון העברית, ספרותה ותרבותה עומדות במוקד החינוך הלשוני בבית הספר היסודי היהודי במדינת ישראל. השתלבותם של כל תלמיד ותלמידה בלימודים, בחברה ובתרבות זוכה להתממש באמצעות שליטתם בשפה.

השפה היא מרכיב חשוב ביותר בהתגבשות הזהות התרבותית-הלאומית של התלמידים. זהות זו ניזונה ממקורותיה של העברית על כל רבדיה ומהקשריה החברתיים-תרבותיים.

בחינוך הממלכתי-דתי, הלשון העברית היא בעלת ערך מקודש מהיותה לשון כתבי הקודש ולשון התפילה.

טיפוח הלשון העברית ייעשה מתוך כיבוד המציאות הרב-לשונית והרב-תרבותית של החברה הישראלית ותוך הדגשת חשיבותה של העברית התקנית בהבעה הפורמלית.